

TRI VORHOLA

Vorhol gasoviti

Moglo bi se reći da u Moskvi nije sahranjen nijedan zaista značajan stranac. Jednostavno, bar prema zvaničnoj verziji, nisu ovde umirali. Ipak nema zašto da zavidimo Veneciji. Umesto nekakvih kabastih grobnica, kod nas počiva jedna besmrtna duša: duša Endija Vorhola.

Godine 1979, u Njujorku, Vorhol je autor u modi, ali je još daleko od statusa apsolutnog božanstva. A dušu je prodao novopečenim emigrantima, ruskim umetnicima Komaru i Melamidu. Oni su pak upravo počinjali svoj njujorški stvaralački život, i to organizovanjem svojevrstne zadruge pod imenom "Prodaja duša". U jedan čvor su vezali idiotiju ruske kulture (obuzetost dušom) i američku šašavost (obuzetost prodavanjem svega i svačega). Bilo je to sasvim u duhu Vorhola. On je bio taj koji je smislio da se u umetnosti ne treba truditi oko stvaranja nečeg novog, već se treba posvetiti špekulisanju: kupio je fotografiju Merilin Monro, precrtao je sto puta na isto platno i prodao je milion puta skuplje. Na sertifikatu stoji cena \$0, što znači da je Vorhol lako pristao. Stvar je u tome, da u tom trenutku on duše više nije ni imao. Po sećanju samog Vorhola, on je u mladosti patio od izvesnih duševnih tegoba i čak je jednom posetio psihoanalitičara, koji se dosta grubo poneo prema njemu, što, istini za volju, nije bitno, jer je pri povratku kući Vorhol svratio u robnu kući i kupio svoj prvi televizor, nakon čega prestaju sve njegove duševne tegobe. Tako da je Vorhol svoju dušu prodao američkoj televiziji. Dokumentacija o tome, međutim, nije sačuvana. Saglasno pak sačuvanoj dokumentaciji, njegovu dušu poseduje jedan ruski građanin, u stvari, građanka.

Evo kako se to dogodilo. Komar i Melamid predložili su svojim moskovskim učenicima, na čelu sa Mihailom Rošaljem, da održe aukciju duša stečenih od strane njihove "korporacije" (bile su to pretežno duše njujorških prostitutki i klošara). Aukciju je trebalo održati istovremeno u Njujorku i Moskvi 19. maja 1979. godine. Komar i Melamid su poslali sertifikate, koje su u Moskvi zarad lepšeg utiska smestili u kaveze za hrčkove. Navodno je od samog početka postojao tajni dogovor da Vorholovu dušu kupi podmetnuto lice koje bi je potom vratilo Komaru i Melamidu.

Aukcija se održavala u nečijem ateljeu u prizemlju drvene kolibice, naroda je bilo tušta i tma. Nije se radilo toliko o poštovanom koliko o nedosežnom Vorholu. Sama mogućnost da se bilo šta kupi u ličnu svojinu, a pogotovo na aukciji, za socijalističku Moskvu 70-ih bila je jednako egzotična kao prodaja duša, i uzbudljivo zabranjena, kao sam kapitalizam. Sve to je bilo u vezi sa Vorholom, o kome je bilo poznato da su mu slike skupe. Reč "dolar", uostalom, bila je skoro isto tako apstraktna kao i reč "duša".

Među ostalima na aukciju je došla i slikarka Aljona Kircova sa svojim američkim prijateljem, koga je zamolila da joj u slučaju potrebe pozajmi novac. Nadmetanje je bilo

veselo ali pomalo sramežljivo – sume nisu rasle iznad pet rubalja, sve dok u igru nije ušla duša kolekcionara ruske umetnosti Nortona Dodža, koga su mnogi lično poznavali. Cena za nju naglo skoči do fantastične sume od 200 dolara, pri čemu se Kircova obrete u nevolji: i sama se, naime, vatreno nadmetala, mada joj je američki prijatelj glasno šaputao, da ne poseduje toliki novac. Čudom se izmigoljivši od teretne duše (kupila ju je druga dama, kojoj je, iz sentimentalnih razloga, bila potrebna upravo ona), Kircova po inerciji produži nadmetanje i u sledećem krugu, dok je publika bila paralisana od cifre "dvesto" i izgleda stvarnog novca. Posle se ispostavilo da je to bila duša Vorhola: Kircova ju je slučajno kupila za 37, čini se, rubalja, i 80 kopejki. Plan s podmetnutim licem je, tako, miniran, i to dobro, pošto je Kircova u tom trenutku bila žena organizatora cele manifestacije, Rošalja, tako da su ga Komar i Melamid mogli osumnjičiti za izdaju, dok je on odlično znao da je njegova supruga svoje glava žena i da stečenu robu ne samo što neće ustupiti Komaru i Melamidu, već neće ni njemu. Tako je i bilo. Kircova nije poklekla pred Rošaljevim nagovaranjem i dostojanstveno je odolela prekoookeanskim telefonskim pozivima Melamida, koji je, izgleda, za dušu ponudio farmerke, što ostaje i dalje istorijska zagonetka. Posle je branila dušu od agenata poslatih od strane Komara i Melamida, koji su nastojali da je ukradu – jedino ako posedovanje tako krhke vrednosti nije usadilo u nju maniju gonjenja. Sa više sigurnosti je poznato da je, sada već posle smrti Vorhola, dušu hteo da otkupi čuveni njujorški galerista Feldman, za \$5000, ali se Kircova opet nije dala. Recimo usput: u Moskvi ionako postoje razne hiljade dolara, što se ne može reći za duše vorhola.

Vorhol tečni

Osamdesetih godina o Vorholu se moglo čitati u rigorozno fundamentalnoj sovjetskoj knjizi "Modernizam", ali su ga poznavali samo malobrojni posvećenici. Ipak su se u SSSR-u počeli javljati ljudi koji su ga i lično sreli. Moglo ih je biti na hiljade, pošto je Vorhol nastup umetnika u to vreme zamenio nastupom super-zvezde, posećujući pet-šest njujorških noćnih klubova zaredom. Nekog od onih koje je Vorhol tamo sretao, noćna druženja su, u principu, mogla da dovedu i do SSSR-a. I, ovaj, mora se priznati da određite njihovih pijanih iskrcavanja nije bila Moskva već Piter: muzike i radosti u njemu beše kudikamo više.

To se dogodilo i pevačici Džoanom Stingrej, koja se 1985. obrela u Lenjingradu, da sakupi materijal za album ruske muzike i za izložbu pod nazivom "Crveni talas". Rukovođena željom da promovise mlade peterske avangardista na čelu sa Timurom Novikovom, nekoliko njihovih radova je odnela sa sobom u Ameriku i poklonila ih Vorholu, koga je tek površno poznavala. Vorhol je u to vreme bio pokrovitelj čudnih i egzaltiranih mladih slikara i, naravno, godilo mu je što takvi postoje i u dalekom, gorbačovski pomodnom SSSR-u. Zato je poslao u Lenjingrad uzvratnu pošiljku, koja je stigla početkom 1986. godine. Kako se ispostavilo, u njoj je bilo nekoliko konzervi firme "Kempbel" sa različitim supama i Vorholovim autogramom na etiketama. Konzerve i potpisi namenjeni su, između ostalog, za poklon Sergeju Kurehinu, Borisu Grebenščikovu, Viktoru Coju, Sergeju Bugajevu (zvanom Afrika) i Timuru Novikovu.

U Vorholovom poklonu nije bilo ni traga nagoveštaju da se radi o humanitarnoj pomoći. U tom času on je već bio neizmerno slavan čovek, otprilike kao i sama supa, koja se prodavala u svakoj američkoj samoposluzi, i mogao je mirne duše da stavlja svoj potpis na sve što mu je volja. A peterskim umeticima je poslao upravo to svoje delo, jer su konzerve supe "Kempbel" bile njegov omiljeni motiv, koji je mnogokratno ponavljao, crtajući ili jako mnogo konzervi, ili konzerve kolosalnih razmera. Po svemu sudeći, Vorhol je najviše voleo krem-supu od paradajza.

Ovde bi se moglo sarkastično dodati, da je Moskva žudela za Vorholovom dušom dok se Peterburg zadovoljio supom, ali sve je ispalo daleko složenije: supe više nema. Gubi joj se svaki trag. Najverovatnije je pojedena. Tako da je Piter možda ispaao prizemniji, ali i daleko radikalniji od Moskve: Kircova je svojevremeno htela da iscepa sertifikat, u vidu umetničke akcije, ali joj je naposletku bilo žao. Piterci su pak sačuvali etikete sa autogramima (na moskovskoj *Nedelji Vorhola* jedan njihov deo će biti pokazan na specijalnoj izložbi), ali se ipak ispostavilo da nisu konceptualisti: sadržina je za njih bila važnija od brenda. Doduše, supa jeste na njih vršila nekakav uticaj: kod ponekog vlasnika počela je na zagonetan način da iscuruje iz limenke, dok je ona Afrikina navodno čak eksplodirala. Postoji fama da je od priče o pojedenoj supi Vorhol bio van sebe od sreće. Uvek je želeo da bude više proizvod negoli tvorac. Bio bi najsrećniji da je mogao sobom da nahrani celo čovečanstvo – poput znamenitog mu prethodnika, svojim telom i krvlju, samo ovog puta ne pomoću soka grožđa, već rajčice. Sve u svemu, to mu je i pošlo za rukom: Vorhola danas može da pojede svako, pa čak i onaj ko mrzi avangardu.

Vorhol tvrdi

U peterburškoj priči Vorhol nastupa kao simbol kapitalističke provokacije, samo ovoga puta ne trgovačke, kao i slučaju prodaje duša, već potrošačke, tim pre što je takva potrošnja bila takođe pomalo zabranjena – kakogod uzmemo, umetničko delo je pojedeno.

U ruskom kontekstu Vorholu nikada nije polazilo za rukom da ostane ono što jeste: bio je prinuđen da postane simbol kapitalizma, pa čak i, prosto rečeno, dolara.

Vorhol – to je tvrda valuta savremene umetnosti. Vorholovsku bananu tradicionalno crtaju kod ulaza u prostore u kojima se izlaže savremena umetnost (pošto ih je inače teško razlikovati od musavih podruma ili šmekerskih butika). Pre par godina je jedan, ako se dobro sećam, holandski umetnik, išarao pola Moskve bananama, i od tada se ti crteži pomno obnavljaju. Pozivanjem na Vorhola, može da se opravda bilo koje delo savremene umetnosti. Jer – Vorhol je "naš čovek", njemu je "to uspelo". "To" znači – Biti Veoma Skup. Vorhol je sušti novac. On je ponavljao Merilin Monro ili limenku supe po sto puta na jednom platnu, zacelo u nadi da se pretvore u zelenog Džordža Vašingtona, čiji portret još nikome nije dosadio ("Volim novac na zidu", govorio je Vorhol). I oni su se zaista i pretvarali: umeće pravljenja dolara osnovno je umeće Vorhola, dok se njegova umetnost sastojala u posvemašnjom plakatiranju. Sebe je nazivao biznis-umetnikom i vlasnikom preduzeća "Fabrika", u kome su za njega radili mnogi umetnici. Zapravo, ni oni se nisu bavili proizvodnjom već potrošnjom. Nakon što pojedju supu – nacrtaju konzervu. Sažvaću stotinak fotografija Džeki Onasis – ispljnu sliku. Radili su to veoma lepo. A

današnja Rusija ništa ne voli tako strasno, kao – lepo da troši. Znači, Vorhol ima čemu da nas nauči. Zato ga mnogi ovde simpatišu i brkaju sa mjuzik-holom, oduševljeno mu dodajući još jedno slovo. Tako smo dobili "Vorholl". Neki novinari aludiraju da je Vorhol svojom izložbom, koja se prošle jeseni održavala u Peterburškom Ermitažu, oduzeo Rusiji nevinost (pripisujući mu na taj način odgovornost i za inu tvrdoću a ne samo onu valutnog karaktera). Pod nevinošću se ima u vidu ne toliko nevinost seksualna koliko nevinost odnosa prema novcu. Prema opštem uverenju, Vorhol treba da nauči Rusiju da se ne usteže pred novcem, da se cinično bavi samoreklamom, da zavoli kapitalizam i da odbaci sve predstave o moralu. Ima li to ikakve veze sa samim Vorholom? Teško. Ali ima veze sa sadašnjim stanjem mozgova.

Moskovski umetnici-ironičari, Vladimir Dubosarski i Aleksandar Vinogradov, već su naslikali socrealističko platno pod nazivom "Vorhol u Moskvi". I to je tačno: Vorhol jeste bio u Moskvi (mada istorija o tome ćuti) kao što i sada jeste u njoj (mada se u ovom trenutku niko toga ne doseća). Komunistička Moskva imala je svoje umetnike – članove kompartije. Bili su to Herluf Bidstrup, Žan Ejfel, Renato Gutuzo i čak, jedno kraće vreme, Pikaso. Osim za poslednjeg, za većinu ostalih niko na svetu nije čuo; zato su ih kod nas voleli tako strasno, kako samo može da voli sovjetska duša u patnji za inostranstvom.

Znači, i kapitalistička Moskva takođe treba da ima svoje umetnike, članove kapitalističke partije. Ne mari što Vorhol u stvari i nije slavio kapitalizam već se cinično koristio njegovim prednostima, baš kao i sovjetski umetnici – prednostima socijalizma. Neka naši kapitalistički junaci, sa Vorholom na čelu, ne budu više samo sovjetski, kao Herluf Bidstrup, već planetarni. Onda će ih i u Rusiji voleti, veoma, veoma jako. Njihove duše će se trajno ukotviti u našem gradu, njihove supe će nam, šišteći, curiti ususret, a žute banane će rađati po zidovima naših domova.

*(S ruskog prevela **Draginja Ramadanski**)*